

עומק הפשט

גליון נושא:

בס"ד, יום ג' פרשת שמיני תשע"ז. גליון מיוחד
בנדון הנוגע למעשה.

דיונים אקטואליים בסוגיות הנלמדות, לעורר לב
המעייין, ואין לסמוך על הדברים הלכה למעשה.

'קוביה הונגרית בשבת'

פנינים

'משחקים שונים'

נדון דומה: העיר הג"ר ראובן לוי שליט"א
שיש משחקים דומים שחלק מהצדדים שייך
בהם, וחלק מהצדדים לא שייך בהם.

שילוב חכם: משחק 'שילוב חכם' מטרת
המשחק לסדר בתוך בסיס המשחק בצורת
מלבן או משולש סוגי חתיכות שונים זה מזה,
כאשר הצבע אינו רלוונטי, ויש לדון האם שייך
בזה בורר או לא.

חילוץ רכב: משחק קופסא 'רכב בתנועה',
שצריך לחלץ את הרכב האדום מתוך הפקק
של הרכבים האחרים, ויש לדון האם זה בורר.
שהרי כל רכב נפרד בפני עצמו בכל שלבי
המשחק, ולא ברר כלום רק הזיז והרי זה
כמפלס דרך לאוכל שלא נקרא בורר. או דלמא
זה גופה בורר.

15 ריבועים: משחק 'החמש עשרה' העשוי
כמין לוח אשר במסגרתו 15 ריבועים + 'מקום
ריבוע ריק', כל ה-15 ריבועים מסומנים
בספרות או צבעים, וצריך להזיזם בחכמה
באמצעות המקום הריק עד שמסדרים את
המספרים לפי הסדר.

מחלוקת: וכתב בספר דרך השלחן (סימן
שי"ט סעיף ג' אות מב) ודרכי עונג (בורר פרק
כ"ג סעי' ה', סוף הע' ט') שדינו כמו קוביה
הונגרית, ולילדים יש להקל בזה. ועיין במה
שכתב הגרמ"מ פוקס שליט"א שגם לדעתו
שאסור לחשק ב'קוביה הונגרית' בשבת, מכל
מקום מותר לשחק במשחק ה'חמש עשרה'
מכח שני סברות שנתבאר שם ('דברות מנחם'
עמוד סט). מאידך כתב בספר מדרוך לדיני
מוקצה שמשחק חמש עשרה אסור לשחק בו
בשבת, אך בכל זאת אינו מוקצה. ❖

קובית הפלא

שבת קודש: לאחרונה, ילדים רבים משחקים
בקובית הפלא הנקראת 'קוביה הונגרית' (Rubik's
Cube), ויש לדון האם מותר לשחק בזה בשבת מכמה
חששות איסור: א. איסור 'בורר'. ב. מלאכת 'כותב'
'וצובע' ביצירה, ו'מוחק' בפירוק. ג. איסור 'בונה'
בבניה, ו'סותר' בהריסה. ד. אם אכן אסור לשחק
ב'קוביה הונגרית' בשבת, האם הקוביה נהפכת
ל'מוקצה'? ויש לברר מהי אכן ההלכה?

פולמוס: כמה קולמוסים נשתברו בשנים האחרונות
לבירור שאלה מרתקת זו, ראה **קובץ 'מוריה'** (ניסן
תשע"ו), **קובץ אור ישראל** (אדר ב' תשע"ו), **קובץ 'עץ
חיים'** (ניסן תשע"ו), **קובץ 'בית אהרן וישראל'** (חלק
קפ"ה, שנה לא גליון ה' עמוד קמח), **פרדס יצחק** (אור
ישראל חלק ע"ב). במאמר זה נתמצת את עיקרי
הצדדים והשיטות!

1. תיאור המשחק...

קוביה קלאסית: בקוביה קלאסית יש בכל דופן
תשעה ריבועים ניידים בצבע זהה, ובסך הכל יש 54
ריבועים ניידים משה צבעים. המשחק מתחיל כאשר
מערבבים את הצבעים, מטרת המשחק לסובב את
הריבועים עד שכל הריבועים בכל דופן יהיו בצבע זהה.
שחקן מתחיל מסדר רק דופן אחד בכל שלב, שחקן
מתקדם מצליח בו זמנית לסדר את כל הדפנות יחד.

עוד: יש סוגי קוביות נוספות כגון של 5*5 ריבועים,
6*6 ריבועים, ויש גם של 16*16 ריבועים, צורה של
מלבן, מספרים שונים במקום צבעים משתנים, קטנים
וגדולים בצבע זהה כאשר מטרת המשחק לסדר את
הגדולים בצד אחד, ואת הקטנים בצד השני.

'קפסולת הצבעים': משחק 'קפסולת הצבעים'
מבוסס על אותו רעיון של 'קוביה הונגרית', רק בצורה
אנכית ולא בצורה של ריבוע, ויכול לסובב כל שורה,
בנוסף יכול להזיז כל פעם חתיכה אחת בלבד. ודינו
ממש כמו 'קוביה הונגרית'.

דעת הגר"ש אלישיב

אסור: דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל (שלמי יהודה עמוד ר"ח בהשלמות, אשרי האיש חלק ב' עמוד רלא, ידי כהן עמוד קנד) יש להחמיר לא לשחק ב'קוביה הונגרית' בשבת כדרכם בחול, כי דומה קצת למרכיב תמונה כדברי המג"א (סימן שמ ס"ק י'), ומ"מ אינה מוקצה. ועיין במה שכתב הג"ר יהודה לייב הלשטוק (בספרו מדריך לדיני מוקצה עמוד סט) בשם ספר שלמי יהודה (דף רח) שקוביה הונגרית אינה מוקצה, דדינו ככלי שמלאכתו להיתר, שמותר בשימוש ואין בה איסור מוקצה, אף שראוי להחמיר לא לשחק בה בשבת.

הראתי: וכתב הגר"י דרזי שליט"א (שבות יצחק יג מלאכת בונה וסותר פרק כד סעיף י') שהראה 'קוביה הונגרית' לפני הגר"ש אלישיב והורה שאסור לשחק בזה בשבת.

מותר: מאידך כתב הג"ר יצחק מאיר ברכיה ליברמן (קובץ קהילות יעקב עמוד עא בתוך הדברים) בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל שאין בו חשש כתיבה, כיון שתכלית העניין בזה אינו הכתיבה, אלא 'הקונץ' = האתגר וההצלחה, ולכן מותר.

הראתי: וכן כתב הגר"י טרביס שליט"א (מוריה חת"ו עמ' שנ"ב) ששמע מהגר"ר יהודה קאהן שליט"א (מרא דאתרא דק"ק מרכז התורה במלבורן אוסטרליה), שלפני יותר משלושים שנה נכנס יחד עם ראש ישיבה חשוב, אל הגר"ש אלישיב זצ"ל להראות לו בפועל 'קוביה הונגרית' ושאלו האם מותר לשחק בזה בשבת, והשיב להם שאין הוא רואה בקוביה זו שום חשש איסור בשבת. ❖

2. אסור מצד בורר

לדעת הגרמ"מ פוקס שליט"א (כפי שביאר בהרחבה בקונטרס 'דברות מנחם' ירושלים תשע"ו, קובץ מוריה חלק ת"ג עמוד רנ"ח אדר ב' תשע"ו) אסור לשחק בשבת ב'קוביה הונגרית' מכח איסור בורר, שהרי כל הריבועים מעורבים בשלל גוונים וכל מטרת המשחק הוא לברור ולמיין את הצבעים, ומשחק שכל מהותו למיין את הצבעים וליהנות מעצם מעשה הברירה אסור מטעם בורר, וכן נוקט בספר שבת כהלכה (פרק יב הערה רלג). ומה שרצו להתיר משום משחק, אדרבה המשחק הוא המלאכה האסורה, ואין בזה שום היתר. משל למה הדבר דומה למי שמצייר בשביל משחק, שוודאי יש בזה מלאכה גמורה.

וייסד את איסורו על מה שהשיב הגרש"ז אורבאך זצ"ל (מאור השבת מכתב ח' אות ז') לשאלת הג"ר משה ידלר שליט"א, האם מותר לברור בשבת עצם מתוך הדגים, בכדי להראות לתלמידים מהו איסור בורר בשבת? והשיב מסתבר שאסור, כיון שמראה להם שזהו בורר האסור בשבת!

ויש לפרש כוונתו, שכאשר המטרה שלו להראות לתלמידים את המעשה האסור זה עצמו נחשב בורר. דכל שמטרת השימוש הוא הברירה, אף שנהנה מזה עכשיו אין ההנאה מגדירו כבורר אוכל לאלתר. וגם כאן המטרה למיין ולהפריד כל חלק לצבע שלו ואסור אף שנהנה לאלתר, כיון שהברירה הוא עצם המטרה. ויש לדמותו (קובץ בית אהרן וישראל שנה לא גליון ה' עמוד קנא) למש"כ המג"א (סימן ש"כ ס"ק ז) שאסור לסחוט בוסר לתוך אוכל אפילו לאלתר, ואין בזה היתר של ברירת אוכל לאלתר, כיון שאינו דרך אכילה.

3. מותר מצד בורר

משחק מותר: ונחלק עליו הג"ר יוסף ליברמן שליט"א (בעל ה"משנת יוסף", חמיו של הגרמ"מ פוקס שפרסם קונטרס לאיסור!) דאין כאן איסור בורר במה שמרחק הפסולת דהיינו הצבע שאינו צריך מתוך האוכל דהיינו הצבע שצריך. כמובא בשו"ת משנת יוסף (ח"ז סימן פ') שהתיר הגרש"ז אורבאך זצ"ל לשחק ב'לגו' בשבת כיון שאין מעשיהם לקיום ולמשחק בעלמא. ולפי זה גם הותר לשחק ב'פזל' שהיא תמונה שחתוכה לחיתוכים שונים, וגם כאן יש להתיר מכח סברא זו.

גם בספר שולחן שלמה (שבת חלק ג' סימן ש"מ הערה כח עמוד שיד) נוקט בדעת הגרש"ז אורבאך זצ"ל לשחק ב'קוביה הונגרית' בשבת, ואין בזה משום 'כותב' או משום 'צובע' ואף משום 'בונה' ליכא, שהכול סובב על ציר אחד ואין כאן מעשה בנין כלל, דהוי כמנורה של חוליות שמותר לזוקפה. [ורק אם מפרק את הקוביה אסור לחברה שוב, משום 'בנין בכלים', או משום 'מכה בפטיש'].

וכן דעת הג"ר יהודה אריה הלוי דינר שליט"א - רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב (מים חיים גליון 286) יש שתי סוגי קוביות; אם הקוביות המסודרות יוצרות תמונה, לכתחילה אין לשחק בה. אולם אם זה רק צבעים בעלמא בלי ציור מותר לשחק בה בשבת ואין בו משום מלאכת בורר כלל, משני טעמים: א. הכל

הערות מבני החבורה

יצירת תמונה!

ראוי להחמיר: והורה הג"ר יהודה אריה הלוי דינר שליט"א - רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב (מים חיים גליון 286) בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל, שאם הקוביות המסודרות יוצרות תמונה, לכתחילה אין לשחק בה, כמבואר **במשנ"ב** (סימן ש"מ ס"ק י"ז), לעניין ספר שכתוב עליו בראשי חודי דפיו אותיות או תיבות, דנכון להחמיר כשיש לו ספר אחר, כשיטת הפוסקים האוסרין לפתחו ולנעלו בשבת, דע"י הפתיחה שובר האותיות והוי כמוחק, וכשנועלו הוי ככותב. אבל המנהג כדעת הרמ"א והרבה אחרונים שמתירים, כיון דעשוי לנעול ולפתוח תמיד אין בזה משום מחיקה וכתובה, והוי כדלת הנסגר ונפתח תמיד דאין בו משום בנין וסתירה.

אסור: וכן דעת הגר"נ קרליץ שליט"א (חוט שני שבת פרק לו אות ה' עמוד רנא) שמותר לשחק ב'קוביה הונגרית' ואין בזה חשש בונה או סותר כיון שלא פירק את הקוביות לחלקים נפרדים. ואם זה משחק שעושה צורה מיוחדת אסור. ואף מחמת שינוי הצבעים שמסדר את המשבצות בצבעים שונים מותר אם אין בזה יצירת צורה.

וכן הורה הג"ר יוסף ליברמן שליט"א שאסור לעשות ממנו צורת אות, דהרי זה כעין כתב ע"ג זכוכית, שהגם שהוי כתב שאינו מתקיים כי ברגע אחד אפשר להימחק, מ"מ כבר כתב **במשנ"ב** (סימן שמ ס"ק כ') שאסור לרשום אותיות על חלון זכוכית בימי הקור שהם לחים מהקור, והגם שאין זה כתיבה דאורייתא, אבל משמע שאסור מדרבנן. וכל שכן בזה שהוא מתקיים יותר. ואם כן מטעם חינוך גם לתינוק אין לתת לעשות צורת אות בדבר שבגדלותו יהיה באיסור דרבנן. ❖

מחובר ביחד, נחשב שעדיין הכל בתערובת, ולא בורר ומפריד אחד מהשני. ב. לכל חלק בקוביה יש את מקומו, וכל פעם שמוציא כגון צהוב מאדום, הרי הצהוב צריך להיות במקום השני, נמצא שזה אוכל מאוכל ומותר. ונפק"מ בין הטעמים, באופן שילד רוצה לסדר רק כגון שני צדדים של הקוביה ולא יותר, והשאר לא איכפת לו שנשאר מעורבב, לפי הטעם הראשון מותר, ולפי הטעם השני אסור משום פסולת מתוך אוכל.

ואמר הג"ר אליהו נחום פרנקל שליט"א (מרבני גבעת שאול) שלא יתכן להגדיר כפסולת דבר שהוא חלק מהמשחק, כלומר אין כאן שני חלקים כלל, הכל זה משחק אחד שלם! אם הכחול לא יהיה כאן גם האדום לא שוה כלום שהרי אין כאן אתגר, (אם זה היה נפרד זה היה מתפרק) וגם החלק שמזיז הוא חלק ממטרת המשחק וכולו אוכל, ואינו אפילו כשני סוגי אוכלין שהחמירו בו הפוסקים, אלא כאוכל אחד.

וכן דעת הג"ר שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א (עם מקדשי שביעי ח"ב פרק י"ד אות כ"ו, ח"ב עמ' קמ"ו אות ב') מותר לשחק ב'קוביה הונגרית' בשבת, ואין בזה חשש איסור. מטעם נוסף התיר בספר **מגילת ספר** (סימן ו' אות י') לשחק ב'קוביה הונגרית' בשבת, כיון שכל ריבוע ניכר בפני עצמו, וגם נשאר מעורב עם שאר הריבועים, שנשארים מחוברים יחד. מטעם נוסף מתיר הג"ר חנוך שבדרון שליט"א (קובץ בית אהרן וישראל שנה לא גליון ה' עמוד קנא) משום שהקוביה אינה מתוקנת יותר כאשר מברר אותם, וכל מהות מלאכת בורר הוא ליצור תיקון בדבר הנברר.

עוד טעם להתיר שמעתי מאמו"ר שליט"א לפי הפסוק (משלי פרק כו, יד) הַדְלֹת תִּסּוּב עַל צִיָּה וְעֵצֶל עַל מִטָּתוֹ: דלת הנע על ציירה אין בו מהות של מלאכה בונה, כאשר סובב אנה ואנה, ולא יצר כלום בסגירתו, ואף לא הרס בפתיחתו. כך הקוביה נעה על ציירה כעצל על מיטתו, ואין מועיל כלום שאינו מתקן את הקוביה על ידי הברירה, אלא שכך דרך המשחק לסובב לכאן ולכאן.

נימוק נוסף להתיר מעלה הגר"צ קושלבסקי שליט"א (מוריה חת"ו עמ' שמ"ז ענף א') שכל קוביה וקוביה ניכרת ונפרדת מחבירתה, ואין זה בגדר תערובת כלל, אלא הוא חלוק לעצמו. ויסוד זה מפורש באור שמח (הלכות שבת ח"א) בדבר שאינו בלול לא שייך בורר.

גדר ההיתר מסבירים הגר"ע אויערבאך שליט"א (יתד נאמן פרשת מקץ תשע"ז) והגר"ש זעפרני שליט"א (מוריה חת"ו עמ' שמ"ט ענף ג', עמ' שנ"א ענף ו'), בכדי שיהיה חלות שם פסולת על חלק מן התערובת, עליו לדחות את הפסולת ממקום התערובת לגמרי (דהיינו לתקן את התערובת), שאינו רוצה בו כלל, ובכך יתקן את התערובת. אולם הקוביה תמיד נמצאת מתוקנת לצרכו של המשחק, זהו שימוש של הקוביה ולא תיקונו. גם הגר"י ברקוביץ שליט"א (מוריה חת"ו עמ' שנ"א ענף ו') מתיר, כי בכל

מלאכת בורר לא מצינו ענין של ברירה ותיקון א"כ מפרידים חלק אחד מהתערובת, אבל בקוביה הונגרית יש בזה חיבור חזק וגם אחרי העברת הפסולת, הוא עדיין קשור לתערובות, ולכן אין בתערובת תיקון.

4. כותב צובע בונה

'אתגר': כלפי מלאכת כותב וצובע ומלאכת בונה בשבת, הביא **בקובץ קהילות יעקב** (ביה"ד קה"י) ששמע מאחד ששאל את הגאון **הגרי"ש אלישיב זצ"ל** אם מותר לשחק ב"קוביה הונגרית" בשבת מחשש כתיבה. וכשראה את הקוביה אמר: הרי תכלית העניין בזה אינו הכתיבה, האתגר, ההישג, ולכן מותר. וכן כתב בפשיטות להתיר בספר **שמירת שבת כהלכתה** (פרק ט"ז סעיף כ"ה). וכן כתב **הג"ר אברהם חיים עדס** (בספרו **שבת כהלכה** - צעצועים אות קיד) קובית פלא (קוביה הונגרית) - מותר לשחק בה בשבת ואין בה משום צובע או כותב.

ביטול תורה: ולדעת **הג"ר שלמה זלמן אויערבך זצ"ל** (כמבואר בספר **שלחן שלמה**), מותר לשחק בשבת בקובית פלא הנקראת 'קוביה הונגרית' ואין בזה משום כותב או צובע, ואף משום בונה אין כאן, משום שהכל סובב על ציר אחד ואין כאן מעשה בנין כלל. אולם אם מפרק את הקוביה אסור לחברה שוב, או משום בנין בכלים או משום מכה בפטיש. וכן הביא בספר **הליכות הקטנים** (פרק י') שהראה **הג"ר בן ציון אבא שאול זצ"ל** קוביה זו ואמר לו "אין בזה לא בורר ולא לא צובע אלא ביטול תורה בלבד".

טעם ההיתר: אין כאן איסור כותב מזה שהצבעים מתחברים יחד, כי אין הוא עושה כאן מעשה של כתיבה, אלא מחבר באופן זמני צבע קיים אחד לצבע קיים אחר. ועוד שזהו בנין שאינו עשוי לקיום כלל, ומותר בשבת. כמו שכתב **בארחות שבת** כלפי לגו שכל שעומד להתפרק אינו נחשב בונה וגם כאן עומד לבולל שוב את כל החלקים.

וכן כתב בספר **פסקי תשובות** (דפו"ח, סימן ש"מ הערה קע"ט) "ולסדר בכל צד צבע מסויים [קוביה הונגרית] אינו בכלל ציור בעל משמעות, ופשוט".

שש התירים: ועיין בתגובת **הגרד"י טרביס שליט"א** (מוריה חת"ו עמ' שמ"ז) "בדבר מה שפסק הגאון הגדול רבי מ"מ פוקס שליט"א (נדפס במוריה קובץ האחרון, שבט תשע"ו), בנידון החשש דמלאכת בורר בשבת בקוביה הונגרית ... לפי הנ"ל יצא לנו בס"ד שישנם ששה צדדים להתיר קוביה הונגרית בשבת. וכן כתב **הרצ"א פריעדמאן** (קול התורה חפ"ג עמ' שי"ז) - "ועכ"פ באופן שאין תמונה מותר".

סיכום הגיליון:

5. דינים העולים

מכמה צדדים דנו לאסור לשחק ב'קוביה הונגרית' בשבת. מצד 'בורר' דעת רוב הפוסקים שמותר לשחק ב'קוביה הונגרית' בשבת. ויש אוסרים. ויש מחלקים שאם מסדר רק דופן אחד אסור, אך אם מסדר בבת אחת כל הדפנות מותר. מצד מוקצה מותר לכל הדעות. מצד כותב וצובע מותר לכל הדעות.

אם הזזת הקוביה יוצרת תמונה או אות, הרי זה תלוי במחלוקת הפוסקים, ואין לשחק בה באופן כזה בשבת ויום טוב. אם מפרק את הקוביה אין לחברה שוב, אין להטביל את ה'קוביה הונגרית' בשמן כדי שיזוזו טוב יותר החלקים שלה. ❖

'עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com

הנושא לשבוע הבא:

האם מותר לרכב לעקוף תור בכביש?

אפשרות להנצחה; לע"ב, לרפו"ש, לישועה, וכדומה!

ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדריים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ. תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'. וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

הגיליון הוקדש
לעילוי נשמת
האשה
הצדקנית
פרומה בת
הרה"ח רבי
אברהם ע"ה
נלב"ע יט ניסן
ת.נ.צ.ב.ה.

ברכת 'מזל
טוב' לחבר
המערכת הרב
משה שוחט
שליט"א לרגל
הולדת הבן, זה
הקטן גדול
יהיה!

